

ESKİ ALMAN DESTANLARINDA ATTİLÂ'NIN AKİSLERİ

Dr. ŞÜKRÜ AKKAYA

Alman Dili ve Edebiyatı Doçenti

Yuvarlak rakamla 750 ile 1050 yıllarını dolduran eski yüksek Almanca devrinin belli başlı yiğitlik destanları sırf Attilâ ile ilgili olayları sıklet merkezi olarak aldıkları gibi, yuvarlak rakamla 1050 ile 1450 yıllarını dolduran orta yüksek Alman edebiyatı devrinin en değerli destanında da yiğitlik olaylarının büyük bir kısmı Attilâ etrafında olagelir. İrki, dini ve kültürü aynı olan Büyük Karl (Şarlman) gibi heybetli bir imparator veya eski Alman edebiyatının en tesirli ilham kaynağı olan ve Cermanların hüçüm çağlarının en önemli kişisi bulunan (Dietrich von Bern) Veronalı Dietrich gibi ünlü bir Cerman kralı dururken ırkı, dini ve kültürü ayrı olan Attilâ'nin Alman millî destanlarında yüksek bir yer tutması ilk bakışta garip görünür. Halbuki türlü Çağdaş müşahitlerin genel olarak Hunlar, özel olarak Attilâ hakkındaki vesikaları gözden geçirilirse, eski ve şanlı bir geçmişe sahip olan Hun-Attilâ imparatorluğunun, geniş çevrelerde zannedildiğinden, daha çok kudret ve büyüklüğe sahip olduğunun ve yalnız çağdaşlarına değil, yüzlerle yıl sonraki nesiller üzerinde neden bu kadar derin izler bıraktığının sebepleri anlaşılır.

Hunlar hakkında çağdaş tarihçilerden Antakyeli Ammian Marcellinus'un kayıtları dikkate şayandır. Hunların Avrupa'da geniş ölçüde harekete geçtikleri 373/375 yıllarında eserini bitirmiş olan Ammian bilhassa şunları kaydetmektedir¹. . . "Dağlarda ormanlarda dolaşma dolayısıyla daha yetişme çağlarında soğuğa, açlığa, susuzluğa dayanmaya alışıyorlar. Ketenden veya samur kürkünden elbise giyiyorlar. Başlarında alçak, yuvarlak börk taşıyorlar, kıllı bacaklarını keçi postlarıyla örtüyorlar, biçimsiz ayakkapları serbestçe yürümelerini önlediğinden yaya harbinde beceriksizdirler. Çirkin fakat yaman dayanan atlarına sanki yapışmış gibi dururlar, gece gündüz at üstünde geçirirler. Alış veriş, yiyip içme, uyuma hatta düş görme hep çıplak atın ensesine dayanmış bir halde olagelir. Ciddî görüşmeler de at üstünde olur. Sıkı bir kral idaresine bağlı değiller, oymak beylerinin idaresinde karşlarına çıkan her şeye düzensiz olarak atılırlar. Nadiren hücumu beklerler, daha ziyade kendileri savaşa başlarlar, kazık şeklindeki savaş nizamlarıyla (cep açmak!) korkunç narelerle düşmana atılırlar,

¹ Weber - Baldamus, Lehr = und Handbuch der Weltgeschichte Cilt II S. 51.

çevik, becerikli hareketlerle kasten dağılırlar, fakat ansızın dönerek düşmanın bozuk saflarını tarumar ederek mahvederler. Kurganlarla karargâhlara saldırmazlar, uzaklardan uçlarında pek hünerli siâriltilmiş kemik bulunan, oklarını fevkalâde becerikli atarlar. Boğaz boğaza savaşta kendilerini korumayı düşünmeksizin kılıcı savurur ve düşmanın dikkatini kılıca çevirdikten sonra attıkları kementle kısıvrak etmeye uğraşırlar. „

Demek ki Hunlar gençliği başkaca "Isparta,, usulü diye numune olarak gösterilmek istenen tarzda, hattâ daha geniş ölçüde yetiştiriyorlar. Hunların uzun seferlere, savaşların icabettirdiği" her türlü zorluklara dayanır, yaman binici, çevik, nişancı oldukları, kendilerine has savaş tabiyelerinin bulunduğu, hiç bir kuvvet karşısında yılmıyan, gözünü kirpimyan sert savaşçı oldukları belirtiliyor ki, yalnız bu vasıfları henüz bu seviyeden çok uzak olan Cerman sürülerini, diğer taraftan artık gereğinden aşırı narinleşmiş olan Roma ordusunu yenmeğe yetişir. Tarihin karanlık çağlarından beri ülkeler açan, idaresi altına aldığı yabancı uluslara düzen veren, savaşta olduğu kadar politika işlerinde de görgülü ve becerikli olan Hunlar, bu türlü üstün meziyetleri sayesinde hâkim olabiliyorlardı. Hunlar, tıpkı daha düne kadar Osmanlı Türklerinde olduğu gibi, aldıkları yerlerin halkını ekseriya kendi soysal ve siyasal yaşayışlarında serbest bırakırlar, yalnız vergi ve savaşçı alırlardı. Başkanlarını bile yerli halk kendi arasından seçerdi, yalnız hakanın tastik etmesi gerekti. Hunlara katılan yabancılar savaşta öncü veya artçı olarak, yani ferî önemi olan yerlerde kullanılırdı. Hunlarda kadınların saygı gördükleri, kendilerine has evlerin, hükümdar ailelerinde sarayların ve maiyetlerinin bulunmasından anlaşılıyor.

Asya Hun İmparatorluğu'nun İsa'dan sonra 1. yüzyılda Çinililer tarafından ortadan kaldırılmasıyla Hun tarihinin büyük sahnesi Avrupa'ya geçmişti Hunlar vakıa Avrupa'da ilk olarak 2. yüz yılda gözüklürse de ancak 4. yüzyılın ortalarından itibaren sarıh malûmat vardır. Takriben 350 yıllarında geniş ölçüde harekete geçen Hunlar 359 da İran'a 363/373 yılları arasında Kafkasya üzerinden Anadolu'ya girmiş, Mezopotamya'ya da akın ederek Urfa'ya kadar dayanmışlardı. Bu çağlarda Urfa'da yaşamakta olan süryanî rahibi Efraim Hunların saçtığı dehşeti garip bir şekilde tasvir eder. Hunlar Avrupa'da geniş ölçüde harekete geçtikleri yıllarda hâka Balamber tarafından idare ediliyorlardı. Romalılarda sert savaşların başladığı 400/409 yıllarında Uludin iş başında idi. 412 de hakan Karaton bütün Hunları idaresi altına almıştı. 417 de merkezleri henüz Don - Hazar bölgesinde iken 430 yıllarında, yani Attilâ'nın amcaları olup müşterek hükümdar olan Oktar ile Rua (Rugila) zamanında merkez artık Sofya yörelerine geçmişti.

Çağdaş tarihçilerin kayıtlarından anlaşılıyor ki, Hunlarda şimdiye kadar umumiyetle zannedildiğinden daha çok esaslı bir devlet idare tarzı vardı. Uçsuz bucaksız ülkeleri işgal ettikleri, bir sürü kavimlere

boyun eğdirdikleri halde, tamamiyle yabancıları bu geniş ülkelerde, devleti uzak bir merkezden çevirebilmek için çok zengin bir mazisi olan bir tecrübeye, gayet mazbut bir idare sistemine ihtiyaç vardır. Cermanların ancak zaman zaman bir reis altında ve sırf buldukları yerde bir hadde kadar toplu bulunmalarına karşı Hunlar daimî bir surette işgal ettikleri bütün yerlerde hâkimiyetlerini kurmuşlardır. Hunların bir kolu Balkanlara indiği halde tâ Don yörelerindeki merkeze bağlı bulunuyorlar ve Hunlar'dan her hangi bir küçük teşekkül bile ayrılmıyor. Halbuki Gotlar türlü zamanlarda türlü teşekküller halinde yalnız birbirlerinden ayrılmakla kalmıyorlar, hattâ aynı zamanda birbirine karşı vuruşuyorlar da. Hunlar'da bu hale katiiyen tesadüf edilemez. Önceleri birbirine nisbeten gevşek fakat umumî heyetiyle birleşik olan Hunlar Attilâ'nın idaresine geçtikten sonra tamamiyle bir birlik teşkil etmişlerdir.

Attilâ'nın tahta geçinceye kadar olan hayatı, hatta doğum tarihi bilinmemektedir. Fakat atalarının çok yakın bir mazide yapmış oldukları fütihat dolayısıyla edinilen şöhretin tabîî bir varisi olarak doğuşu, gençliğinde birçok hadiseler şahit oluşu, amcası Rua'nın hakanlığında (Aetius)Etyüs gibi sonraları büyük şöhret kazanan şahsiyetlerle teması kendisini büyük vazifeler ifasına hazırlamıştı. Attilâ'nın babası Muncuk'un Oktar ve Rua adlarında iki kardeşi olduğu biliniyor. Az aşağıda metnini verdiğim Priskus'un raporundan Oebersius (Aybars) adlı bir amcası daha olduğu anlaşılıyor. Oktar ile Rua'nın tıpkı sonraları Bleda ile Attilâ'da olduğu gibi hâkimiyeti aralarında bölüşmüş olmaları mümkündür. Oktar 430- larda, Rua ise 434 de ölmüşlerdir. Rua'nın ölümü üzerine Muncuk'un büyük oğlu Bleda hakan olmuştur. Bleda tahta geçer geçmez hemen küçük küçük kardeşi Attilâ'yı saltanata iştirak ettirmiştir. Bunun hakikî saiki bilinmemekle beraber Priskus'un verdiği habealere dayanarak Bleda'nın, hükümdarlığa haris plan Attilâ'nın tazyikiyle olduğu kabul edilebilir. Bleda huzur içinde yaşamak emeliyle müşterek hükümdarlığa rıza göstermişse de kendini bekliyen akibetten kurtulamamıştır. Büyük kardeşi Bleda'nın himayekâr vaziyeti aşırı bir hal aldığı zaman, Attilâ'nın tertibiyle, 445 de öldürülmüştür.

Attilâ 434 den 445 e kadar müşterek, 453 e kadar müstakil olmak üzere 19 yıl hükümdarlık yapmıştır. Doğuda İskitler ülkesini, Güney Rusya'daki Hun uluslarını idaresi altına almış olduğu gibi İran'ı da ele geçirmek istediği zannedilir. Batı'da Cerman uluslarının büyük bir kısmını hâkimiyeti altına, geçirmiştir. Meşhur Katalonya seferinde Cerman uluslarından Gepidlerle Doğu Gotları, Markomanlar, Suebler, Oudal'lar, Erul'lar, Turcilerin ve Rugilerin Attilâ ordüsüyle birlikte harp etmiş oldukları bu noktayı teyit eder.

Attilâ hakan olduktan sonra 7 yıllık bir sükûnet, daha doğrusu, hazırlık devresi geçirmişti. Şarkî Roma Attilâ'ya haraç vermek, Hun

imparatorluğundan kendi topraklarına sığınanları iade etmek ve saire gibi esasları ihtiva eden bir muahede ile bağlı bulunuyordu. Attilâ hazırlıklarını tamamladıktan, kendi hükümlerlik sahasında sıkı bir birlik kurduktan sonra taleplerini arttırmak için 441 de tethiş akınlarına başlamıştı. 445 de Trakya tahrip edilmiş, 447 de Termopil'e kadar olan yöreler istilâ edilmişti. Nihâî savaş bugünkü Vid'de olmuş ve daha ağır bir muahede yapılmıştı.

Attilâ bundan sonra Garbî Roma'ya yönelmiştir. III. Valantin zamanında Attilâ Garbî Roma'dan da tahsisat alırdı. 448 de önceleri Bizans imperatoru II. Teodosius'a kullandığı tabiyeyi, imparator Valantin'e de tatbik etmiş ve demişti ki: "İmperatorun generalleri onun uşaklarıdır. Attilâ'nın generalleri ise Roma İmperatoruna müsavidirler.» Nihayet 450 de gürültü kopmuştu. Frank tahtının iki varisinden birinin Attilâ'nın yardımını talep etmesi, Roma prensesi Honoria'nın Attilâ ile evlenmek istemesi, Afrika Vandallarının kralı Gaiserich'in ittifak teklifi Attilâ'yı Garbî Roma üzerine yürümeğe imale etmişti, Önce Romalılarla müttefikleri bulunan batı Gotlarını ayırmak gibi bir takım diplomasi faaliyetlerden sonra 451 de Ren ırmağını geçmiş, Belj şehirlerini tahrip ve Metz'i zaptetmişti. Şampanya'daki Katalonya harbi iki taraf için de neticesiz olduğu halde, Attilâ ordusunu yıprandırmamak için, Panonya'ya çekilmiş, vakit kaybetmeden tekrar İtalya'ya karşı harekete geçmişti; 451 de olan bu seferde imparator Roma'yı terk etmeyi düşünürken, Papa Leo'nun tavassutiyle şerefli bir sulh yapılmış. Attilâ 453 de bir Cerman Pprensisiyle evlendiğinin ertesi günü ölmüş ve muhteşem bir cenaze töreni yapılmıştı. Oğulları arasında çıkan ihtilâftan istifade eden Cerman ulusları Hun hâkimiyetinden sıyrılmışlar, Hunlar bozguna uğratarak Karadeniz sahillerine çekilmişlerdi. Üçüncü oğlu Dengiz 469 do öldürülmüş, başı Kostantiniye'ye gönderilmiş ve Hun imparatorluğu da böylece nihayete ermişti. .

Attilâ'nın hususiyeti ve saray hayatı hakkında, Bizans elçisi olup 448 de bir heyetle Attilâ'nın sarayına giden Prisküs'un, çağdaş bir müşahit sıfatıyla, yazdığı rapor çok dikkate şayan olduğundan aynen naklediyorum:

"Çadıra döndüğümüz² zaman Grestes³ in babası geldi ve bize Attilâ'nın ikimizi yemeğe çağırıldığını ve yemeğin günün saat 9 unda olacağını söyledi. Biz tesbit edilen zamanı bekledik, yemeğe çağırıldık, geldik ve Garbî Roma elçileri de eşğin üzerinde Attilâ'nın karşısında duruyorlardı. Şarap sakileri memleketin adeti veçhile bize, oturmadan önce, saadet dilemek üzere birer kadeh sundular. Biz bunu yaparak kadehten tattıktan sonra yemekte üzerine oturulacak olan koltuklara

² Priskusla, kendisinin heyete iltihakını rica eden elçi Maximinus.

³ Hunlara boyun eğmiş olan Panoniah bir Romalı olup Attilânın elçisinin Bizans sarayına gidişinde kendisine refakat etmişti.

gittik, bütün sandalyeler salonun duvarı boyunca karşı karşıya iki sıra olmak üzere dizilmişti. Fakat orada bir sofranın üzerinde Attilâ oturuyordu. Bu sedirden birkaç basamakla Attilâ'nın, süs makamında' zarif ketenler, renkli perdelerle örtülü bulunan, Yunanlar'la Romalıların gelin-güveği için tertip ettikleri oda tarzındaki, yatak dairesine geçiliyordu. Sonra, oturma sırasında en muteber yer Attilâ'nın sağ, ikinci derecede solu sayılıyordu. Biz solunda oturuyorduk, asıl bir iskit ailesine mensup olan Berichos bizim üstümüzde oturuyordu. Onegis⁴ krallık sedirinin sağında bir koltukta oturuyordu ve Onegis'in karşısındaki koltukta Attilâ'nın oğullarından ikisi oturuyorlardı. Fakat en büyük oğlu hükümdarın sedirinde, lâkin yakınında olmamak üzere Öbür ucunda, oturuyor ve babası karşısında hürmeten yere bakıyordu. Herkes nizamı göre yerine oturduktan sonra şarap sakisi geldi ve şarap dolu tahta bir kupayı Attilâ'ya sundu. Attiiâ şarabı aldıktan sonra sırada birinci olanı selâmladı. Fakat selâmla iltifata mazhar olan ayağa kalkıyor ve şarabı tattıktan ve sonuna kadar içdikten sonra kadehi sakiye iade etmeden oturmıyordu. Lâkin mecliste hazır olanlar, oturmakta olan Attilâ'ya kadehlerini kaldırmak ve afiyet temenni etmek suretiyle hürmetlerini izhar ediyorlardı. Fakat herkes için ayrı bir saki vardı, Attilâ'nın sakisi, dışarı çıkınca sıra ile yanaşıyorlardı. İkinci ve müteakipler selamlandıktan sonra Attilâ oturma sırasına göre bizi de selâmladı. Hepsi bu selâmla iltifata mazhar olduktan sonra sakiler dışarı çıktılar ve Attilâ'nın yanına masalar kondu.. Üzerlerinde üç, dört veya daha fazla kişi için yemek bulunan bu masalardan, herkes koltuk sırasından uzaklaşmaksızın, yemek alabiliyordu. Ve ilkin Attilâ'nın hizmetçisi elinde bir et lengeri olduğu halde içeri girdi, bundan sonra herkese hizmet edenler sofraya ekmek ve katık (yiyecek) koydular. Fakat diğer barbarlarla bizim için gümüş sahanlar içerisinde bol yemek hazırlanmıştı. Lâkin Attilâ'nın tahta sahanında etten başka bir şey yoktu. Attilâ başka hususlarda dahi gayet sadelik gösteriyordu. Zira yemeğe iştirak edenlere altın ve gümüş kupalar verildiği halde kendi içki kabı tahtadandı, Elbisesi de gayet sade idi, temizlikten başka bir itina eseri yoktu. Keza ne beline bağladığı kılıncı ne barbar ayakkabısının bağlan, atının dizgin takımı diğer İskit'lerde olduğu gibi, altın, taş veya herhangi kıymetli şeylerle süslenmiş değildi. İlk lengerlerle getirilmiş olan yemekler yendikten sonra hepimiz ayağa kalktık ve hiç bir kimse, eski tertip üzere sıra ile kendine sunulan şarap dolu kupayı içerek bitirmeden ve Attilâ'ya afiyet temenni etmeden, tekrar koltuğuna oturmıyordu. Misafirlere bu suretle hürmet edildikten sonra oturduk ve içerisinde başka bir yemek bulunan ikinci lenger her masaya kondu. Bundan da herkes aldıktan sonra aynı suretle ayağa kalktık, kupalarımızı boşalttık ve oturduk. Ak-

⁴ Attilânın mahremi kibar bir adam.

şam olunca meşaleler yandı, Attilâ'nın karşısına yanaşan iki barbar, Attilâ'nın zaferleriyle harp faziletlerini tebcil eden türküleri terennüm ettiler. Sofradakiler mugannilere bakıyorlar, bazıları bu şiirlere seviniyor, bazıları harp hatıraları canlandığından heyecanlanıyorlardı, fakat ihtiyarlıkları dolayısıyla vücutları zayıf düşen ve cesaretleri sükûnete mahkûm olan diğerleri gözyaşlarını tutamıyorlardı. Mugannilerden sonra bir İskit palyaçosu geldi, acaiplikler, garabetler, saçma şeylerle herkesi güldürdü. Bundan sonra Faslı Zerkon geldi. Çünkü Ediko⁵ kendisini—vaktiyle Bleda⁶ nezdinde itibarda olması dolayısıyla barbar ülkesinde aldığı, fakat Attilâ tarafından kendisi Etyüs'e⁷ hediye olarak gönderildiği zaman—bırakmaya mecbur olduğu, karısını Edikon'un gayretiyle tekrar edinmek niyetiyle Attilâ'nın huzuruna çıkmaya ikna etmişti. Fakat bu ümidinde aldanmıştı. Çünkü kendi ülkesine döndüğünden dolayı Attilâ kızmıştı. Zerkon ziyafetin müsait anında, kılık kıyafeti, sesi ve lâtince, hunca ve gotca'yı birbirine karıştırmak suretiyle söylediği sözlerle, Attilâ'dan başka, herkesi neşelendirdi ve Sonsuz bir kahkaya sebep oldu. Attilâ temkinini bozmamış, çehresi herhangi bir hareket eseri göstermemişti, ne bir söz ne de bir hareketle neşeye dair, bir şey izhar etmişti. Yalnız en küçük oğlu Ernas (İrnak-Emak) içeri gelip te kendisine yaklaştığı zaman yanağını sıkıştırmış ve mültefit nazarlarla kendine bakmıştı. Diğer çocuklarına az ehemmiyet verip te yalnız buna iltifat ettiği ben hayret edince, yanımda bulunan ve Lâtin-diline hâkim olan bir barbar, kendisinin bana diyeceği şeyi kimseye bildirmememi söyledikten sonra, falcıların Attilâ'ya kendi neslinin sükut edeceğini fakat bu oğlu dolayısıyla yine yükseleceğini haber verdiklerini ifade etti. Lâkin onlar meclisi geceye doğru uzatınca, içkiye artık iştirak edemediğimiz için ayrıldık.,,

"Bu arada Attilâ'nın karısı Reka (Arıkhan) bizi yemeğe, kendi işlerini tedvir eden Adames'in evine çağırdı. Biz halktan birkaç kibarla birlikte Adames'e gittiğimiz zaman dostâne kabul gördük. Zira bizi sevgi dolu sözlerle karşıladı, muhteşem bir surette tertip edilmiş bir yemekle ağırladı.. Hazır olanlardan her biri ayağa kalkıyor ve bir İskit nezaketiyle dolu kadehi bize sunuyor, kadeh boşaltıldıktan sonra boynumuza sarılarak öpüyor ve yanına alıyordu. Yemekten sonra çadıra gittik ve uyuduk. Ertesi günü Attilâ bizi tekrar yemeğe davet etti. Biz önceki tertip üzere içeri girdikten sonra kendimizi sofranın zevkine verdik. Fakat sofrada sedirinde, kendisiyle en büyük oğlu değil, amcası Öbarsius (Aybars) oturuyordu. Bütün yemek boyunca Attilâ bizimle

⁵ Büyük bir harp kahramanı olan Ediko Cermen kabilelerinden Skir'lerin reisi olduğu halde Priskus kendisine yanlışlıkla İskit diyor.

⁶ Nibelungen destanında Blödel olarak geçen ve 445 de Attilâ tarafından öldürülünceye kadar müşterek hükümdar plan şahıs.

⁷ Roma imparatorluğunun meşhur komutanı ve Attilâ'nın galibi olup vaktiyle rehine, sonraları mülteci olarak bir zaman Hunların yanında kalmıştı.

mültefitane konuştu ve Baslius'e bildirmemizi emretti. Gece olunca yemekten uzaklaştık.,,

Çağdaş müşahitlerin kaydlarından anlıyoruz ki Attilâ vücutça boyunun kısalığına rağmen heybetli tavrıyla çevresine haşyet hissi ilka eden, bakışlarıyla etrafına dehşet saçan, maiyetine her emrine körü körüne yaptıracak sehhar bir şahsiyeti temsil ediyordu. Ziyafette Attilâ'nın şahsen sâde giyinmesine ve basit kaplardan yemesine rağmen hükümdarın sağ tarafının birinci, sol tarafının ikinci derecede şeref yeri sayılması suretiyle mertebeye göre yer ayrılışı, şerefe içiş töreninde etikete ifrat derecede riayet edilişi, resmî ziyafet bittikten sonra çalgı ve eğlenceye yer verilmesi, bütün ziyafet boyunca Attilâ'nın vakur tavrını muhafaza edişi vesaire Attilâ'nın sarayında tam manâsıyla hükümdarlık merasiminin cari olduğunu, dolayısıyla kendi devletinde de rütbe ve mansıbın mazbut bir sıraya konmuş olması icap ettiğini göstermesi bakımından dikkate şayandır.

İmdi Attilâ'dan önceki Hun tarihi ile Attilâ'nın şahsiyetini ve yaptıklarını kısaca gözden geçirdikten sonra asıl maksadımız olan " eski Alman destanlarında Attilâ'nın akisleri ,, konusuna gelelim :

Yukarıki izahlardan anlaşılıyor ki, çok eski ve şanlı bir geçmişe sahip olmaları, yaradılıştaki egemen ruhlu, uzak görüşlü bir unsur olarak tarihte rol oynamış bulunmaları dolayısıyla, genel olarak Hunlar büyük devlet kuruculuğunu, cihangirliği kendilerine bayağı şiar edinmişlerdir. Onun için özel olarak, türlü yüksek değerlerin, zengin bir mazinin varisi olduğunu şuurlu bir surette bilen Attilâ'nın heybetli bir devlet kurması, devrinin dünyasının dört bucağına olduğu gibi, gelecek nesiller üzerine de dehşetli akisler yapmış olması gayet tabiidir. Attilâ Alarich veya Theoderieh gibi büyücek bir kabile toplantisının, zamanın zarureti dolayısıyla başına geçen bir reisi değil, Asya'ya şehamet destanları yaymış olan bir hanedanın şuurlu, mağrur varisi ve mümessilidir.

Onun için iç ve dış politikada belli sistemleri keline has harp tabiyesi olan, cesur, mütehammil, feragatli bir orduya sahip bulunan, yerli ve yabancı uluslarda korku ile karışık saygı duygusu uyandıran heybetli, büyük bir hükümdarın yüzyıllarla türlü ulusların hatıralarında derin akisler bırakması, Cermanların kendi başbuğlarıymış gibi tebcil etmeleri, hiç te şaşılacak bir şey değildir.

Şimdi Attilâ'ya yankılık eden Alman destanlarını gözden geçirelim:

Bütün uluslarda olduğu gibi Alman'ların ilk edebiyatı da sözlü olarak başlar, muayyen; bir olgunluk devresi geçirdikten sonra yazıya geçer. Yazılı edebiyat ancak 8.yüzyılın ikinci yarısında büyük Karl'ın geniş kültür çalışmaları anlarında, çekingen notlar, kaba satır arası tercümelere suretinde kendini göstermeye başlar. Eski Cerman göçümleriyle hükümdarlarının yaptıklarını, harp hatıralarını terennüm eden ve Hunlarla ilgili olan Ermanrich, Attilâ, Theoderieh destanlarının Büyük Kari tarafından yazıya geçirildiğini, biyografi olan Einhard naklederse de ha-

lefi müteassıp Ludwig bunları imha ettiğinden bu şekilleriyle ele geçmemiştir. Eğer vaktiyle saraylarda - ilk olarak Attilâ'nın sarayında rağbet gördükleri halde sonraları gezgin çalgıcı menzilesine inen ve eski zengin hatıraları yer yer taşıyarak sazlarının, dokunaklı sesleriyle her tarafa aksettiren saz şairleriyle devrin yazı bilen biricik sınıfını teşkil eden keşişler arasında halkın ruh ve yaşayışına yabancı olmıyan bazıları olmasaydı, eski yiğitlik destanları büsbütün unutulacaktı.

1— *Hildebrand Destanı;*

Cermanların zengin bir geçmişe sahip olmalarına rağmen, eski yüksek Almanca devrini teşkil eden 750/1050 yıllarında asıl Alman toprağında ve Alman dilinde yazılmış yiğitlik destanlarından ancak bir tanesi ele geçmiştir, o da noksandır: Hildebrand destanı. 70 kadar mısradan ibaret olan bu destanın 8. yüzyılın sonlarında veya 9. yüzyılın başlarında yazılmış olduğu tahmin edilir. Yalnız bu çağlar, az önce işaret ettiğimiz üzere, almanca'nın çekingen bir halde tutunmaya başladığı devir olduğundan Hildebrand destanı gibi yüksek kıratıda bir şiirin bu anlarda çıkışı insanı düşündürür. Çünkü şayet millî türküler rağbetten düşmeseydi, Büyük Karl bunların tesbitine lüzum görmezdi. Onun için Hildebrand destanının 7. yüzyılda teşekkül ederek 9. yüzyılın başlarında zamanın diline, yani eski yüksek almanca'ya, çevrildiğine hamletmek icabeder⁸.

Nibelungen destanı hariç olmak üzere, Alman dilinde yazılmış olan eski yiğitlik destanlarının en önemlisi olan bu millî parça, kilisenin bir hadde kadar göz yumması dolayısıyla zamanın tahribinden kurtularak ele geçmiştir. Alman ortaçağının irfan ocaklarından birini teşkil eden Fulda manastırının lâtince bir teoloji kitabının baş ve sonundaki boş yapraklara, birisi acemi, diğeri olgun, iki el tarafından meşk nevinden yazmış oldukları notlarla Hildebrand destanı gelecek nesillere devrolunmuştur.

Hildebrand destanı: Cermanların uzaklara, yabancı ülkelere olan ezeli hasretleri tarihî-efsânevî bir çevre içerisinde tasvir, Attilâ'nın himaye ve lûtuflarına mazhar olan bir Cerman Beyi'nin oğliyle olagelen vuruşma faciası dramatik olarak tavsif edilmektedir. Destanın kahramanı olan Hildebrand silâhtar ağası bulunduğu Dietrich ile birlikte, İtalya'yı boyunduruğu altında tutmakta olan Otokar'ın, dolayısıyla maiyetinde bulunmaktadır. Hildebrand Otokar'ın yiğitleri arasında itibar gören bir kişi sayılıyor. Fakat Dietrich hükümdar Otokar'a olan nefretinden dolayı adamlarıyla doğuya çekilmeye mecbur kalıyor. Hildebrand, doğrudan doğruya tabii bulunduğu Dietrich'in sefalete çekilme mecburiyeti karşısında, eski Cerman geleneğine göre efendisine sadakat borcu dola-

⁸ H. Schneider 1925 de çıkardığı almanca «Yiğitlik, Ruhanilik, Şövalyelik» eserinde (S. 38) 750-800 yıllarına, 1925-26 da çakın «Reallexikon der Deutschen Literaturgeschichte» de(cilt I. S. 28) 820 yıllarına irca etmektedir.

yisiyle, Doğu'ya birlikte gidiyor. Yurdunu bırakarak gurbete sürgüne çekiliyor. Evinden barkından, çoluk çocuğundan ayn olarak otuz yıl savaşçı bir hayat sürüyor.

Sürgünler sığınmış oldukları Hun kral'ına (Attilâ'ya) hizmet ediyorlar. Kudretli efendileri, Hun hükümdarı, kendilerini bolca mükâflandırıyor. Sonunda kendisine göstermiş oldukları bağlılığa karşılık olmak üzere Hun kralı, Dietrich ile arkadaşlarını, yurtlarına, dönebilmeleri için, bir ordu ile İtalya'ya gönderiyor.

Destanın heyecanlı ânı bundan sonra geliyor: Hun ordusuyle İtalyadaki müdafaa ordusu karşılaşılıyor. Eski geleneğe göre iki taraftan birer seçme yiğit ortaya çıkıp meydan okuyorlar. Güzel silâhlarla pusatlanmış olan Hildebrand bir tarafta, oğlu Hadubrand diğer tarafta, olmak üzere vuruşmaya çıkıyorlar. Hildebrand hasmının kim olduğunu soruyor, Hildebrand'ın oğlu olduğu cevabını alıyor. İhtiyar diğer sorgularıyla rakibinin kendi oğlu olduğunu anlıyor. Vuruşmadan çekinerek uyuşmak, kıymetli altın bilezik hediye ederek oğlunu yatıştırmak istiyor, fakat delikanlı ihtiyarın bu hareketini hileye yoruyor, kendisini sinsice yanına çekerek mızrağını saldırmak istediğini sanıyor, "*Koca Hun kocamışsın fakat dolu düzenbazsın,,* diye sitem ederek ihtiyarla alay ediyor. Denizcilerden, babasının dünya denizinin batısında, savaşlarda öldüğünü işittiğini, ihtiyarın hiç te yurdundan kaçmış bir zavalıya benzemediğini, silâhlarının varlıklı bir beye sahip olduğunu gösterdiğini söylüyor. Bu sitem ihtiyara pek dokunuyor ve *öyle ise tanrım beni koru, talih acı olacak, bu kadar savaşlarda yere serilmeyen beni imdi oğlumun kılıcı mı delecek, yoksa ben kendi oğlumun kanına mı gireceğim, seninle vuruşmadan kaçınan Doğu'dan gelen ordunun en korkakıoldmalıdır lüzum gören denesin,,* diyor.

Buna rağmen Hildebrand Hun ordusunda kendi derecesinde başka birisini kolayca bulabileceğini söyleyerek genci tekrar yatıştırmaya çalışıyor. Bunun üzerine delikanlı ihtiyara korkaklığını yüzleyince vuruşma başlıyor. Eski German töresince, ilkin atlı, sonra yaya olarak çarpışıyorlar.

Hildebrand destanı metninden birkaç örnek:

*işittim ki
Karşılaştı birer kişi meydan okuyanlardan,
Hildebrand-Hadubrand iki ordu arasından.
Baba-oğul zırhlarına şöylece bir bakıştılar,
Zırhlarını giyindiler, kılıçları takıştılar.*

*Hildebrand ayıttı, yaşı çok ilerlemiş,
Kısa sözlerle dedi, kendi görmüş geçirmiş.
Başladı hem sormaya, atası kimdir diye.*

*Hildebrand derlermiş benim atam adına
Dahi Hadubrand derler ulus içinde bana
Gitmiş atam Doğu'ya Otoklarla kalamazdı,*

Zira Dietrich sıkıntıda babamsız olamazdı.

*(Baban Hildebrand mı, dedi koca kahraman)
Öyle ise tanık olsun ulu tanrı şu zaman.
Derken çekti bileziği ki kolunda takılmış,
Han altunundan yapılmış, Hun kralın'dan alınmış.
Gerçi bir armağanı istekle almak gerek.
Amma böyle düzene karşı da düzen gerek.
Lâkin ey koca Hun hem yaman hem kurnazsın,
Kocamışsın, kırarmışsın fakat dolu düzenbazsın.
Pusatların gösteriyor bir zavallı böyle mi olur?
Bu ülkeden kaçıp giden öyle mi olur?
Öyle ise koru tanrım talih acı olacak,
İmdi beni oğlumun kılıcı mı vuracak ?
En korkağı olurdu Doğu ordusunun,
Kaçarsa vuruşmadan, şu senin imrendiğin.
Derken ilkin kargılar yaman yağmur saçtılar,
Sonra ağır adımlarla birbirine yanaştılar.
, Nacaklarla saldırdılar, kalkanlara daldırdılar, . . •
İhlamurdan sert kalkanlar param parça oldular.*

Destanın almanca metnindeki parçası burada kesiliyor. Fakat aynı konudaki diğer metinlere ⁹ ve bu yolda tamamlanmış olan metne ¹⁰ göre Hildebrand Hadubran'ın zırhını kılıcıyla deleak kalçasına saplıyor. Hadubrand vuruşmayı bırakarak "Al kılıcımı, yendin,, diye uzatıyor. Hildebrand elini uzatınca oğlundan bir darbe yiyor ve "Bunu sana baban değil bir kadın öğretmiş, şerefsizliğinin cezasını ölümle ödeyeceksin» diyerek delikanlıyı yere seriyor ve kılıcıyla göksünü deliyor.

Görülüyor ki eski yüksek Alman edebiyatının. Alman dilinde yazılmış olan, biricik yiğitlik destanında Hun hakanı Attilâ, sıcak kucağıyla Cerman beylerine sığınaktık yapan, kendine gösterdikleri bağlılık ve hizmetleri karşılama için ordu sevkeden alicenap bir hükümdar olarak tasvir edilmektedir.

Valthari Destanı:

Hildebrand. destanının hem konusu hem de dili almanca idi. Buna karşı gerek konu, motif, gerekse işleme tarzî bakımından Alman ede-

⁹ Unwerth - Siebs, *Geschichte der Deutschen Literatur*, S. 66

¹⁰ Wolters Petersen, *Heldensagen* S. 169.

biyat tarihinde çok önemli yer tutan Walthari destanının konusu millî-i almanca olduğu halde dili lâtince'dir.

Destanın şâiri: 10. yüzyılın başlarında doğduğu tahmin edilen mü-eliif I. Ecekehard, Sankt-Gallen manastırının çok tanınmış bir simasıdır. Roma'ya seyahat etmiş, yüksek bilgisi dolayısıyla Papa'nın çok iltifatına uğramış, sonra evine dönerek 973 de ölmüştür. Walthari destanı gerek konusu, terkip kudreti, gerekse sanat bakımından olağan üstü önemlidir. Orta yüksek almanca'nın parlak devrini teşkil eden 13. yüzyılın her hangi bir epik eseri bununla boy ölçüşemez¹¹. 920-926 yılları arasında telif edilmiştir.

Walthari destanı: 1446 mısradan ibaret olup, 10 kısma ayrılmış bulunan destanda, Hun hakanı Attilâ'nın Batı'ya yaptığı akın tasvir edilmektedir. Başta Engürüs-Macaristan ülkesinde cesareti ve «ilâhiyle herkesin güçlü olarak tanıdığı Hunların, yalnız çevrelerindeki uluslara boyun eğdirmekle kalmayıp, Cihan-Atlas denizi kıyılarına dayandığını, kafa tutanı yere serip yalvaranı dost tuttukârını, saltanatlarının 1000 yıl sürdüğünü anlattıktan sonra sözü, önceleri bu ülkelerde yaşamış olarak tavsif ettiği Attilâ'ya intikal ettiriyor, Batı seferini tasvir ediyor.

Frank, Burgurid ve Akitanya kralları, muzaffer hükümdara karşı koymaya cesaret edemiyorlar, kendiliklerinden. Attilâ'ya haraç,ve rehine vermek suretiyle sulhu satın alıyorlar. Frank kralı yiğeni Hagen'i Burgund kralı kızı Hildegund'u, Âkitan'ya kralı oğlu Walther'i, rehine olarak Attilâ'nın sarayına gönderiyorlar. Rehineler asil ruhlu, mülayim tabiatlı olan hakanın sarayında büyütülüyorlar. Bunların sulh ve harp işlerinde yetişmelerine bizzat Attilâ bakıyor. Cerman prenses ve prenseslerinin ruhî yüksek vasıfları Hunlarca teslim edildiğinden, Attilâ Walther'i devletin erkânı arasına alıyor. Walther'in Hun ordusunda yaptığı muzafferâne savaşlar renkli tablolarla tasvir ediliyor. Prens Hildegundda Hun kraliçesinin itimadını kazandığından, kendisine hazine muhafızı yapıyor.

Bir harpten muzaffer olarak dönen Walther, Hildegund'a yalnızca tesadüf ediyor. Birbirlerine sevgilerini itiraf ediyorlar. Halbuki, bunlar esasen beşik kertmesi nişanlı bulunuyorlar. Walther aynı zamanda ana yurduna karşı yenemediği hasretini anlatıyor. Birlikte kaçmak için bir plân kuruyorlar. Attilâ'nın sarayında verilen bir ziyafette, Walther bütün adamları ağır sarhoş yaparak sızdırıyor. Walther hükümdarın mükemmel silâhlariyle mücehhez olduğu halde Attilâ'nın hazinesinden doldurdukları iki sandığı taşıyan atla, Arslanla, kaçıyorlar. Hunlar perişan bir vaziyette kendilerine geldikleri zaman hükümdar gazapla takiplerini emrediyorsa da, Akitanya kahramaniyle karşılaşmaya kimse cesaret edemiyor. Frank kralı hazineyi ellerinden almak üzere 12 kişi ile baskın

¹¹ H. Schneider, Helden - Geistlichen - Ritterdichtung, S. 109.

yapıyor. Fakat bu şahane kahramanın karşısında 8 i ölüyor, diğerleri harp dışı oluyor, kral'da yaralanıyor. Nihayet Walther'le Hildegund, Akitanya'ya geliyorlar. Düğünden sonra, babasının ölümü dolayısıyla Walther kral oluyor.

Walthari destanından birkaç örnek :

*Engürüs ülkesinde otururda,
Çok tanınmış bir kral.
Adı onun Etzel (Attilâ) di;
Eşi menendi yoktu.
Hem zengin hem mülayim,
Misli yok bu kralın.
Oniki taçla kalkan,
Ülkesine tapardı.*

*Üçüncü yer bölümü Avrupadır kardaşlar;
Adı, dili, töresi aykırı urukdaşlar,
Dini irfanı başka buralarda dururda.
Engürüs'te, herkes bilir bir ulus otururdu,
Buna en çok Hun demeye dillerimiz alışmış,
Cesareti, silâhı Hunu pek güçlü kılmış.
Sırf çevrenin ulusları pes demedi bunlara
Atlasların kıyıları sınır oldu Hunlara
Direneni yere serer, yalvarana el verir.
Saltanatın bin yıldan fazla sürdüğü söylenir.
Önceleri bu ülkede Attilâ kral idi.*

*Yer titredi sarsıldı atın ayak sesinden,
Hava bile ürkmüştü kalkan deprenmesinden.
Çelik orman parıltısı ışıltıyor kırlarda
(iğne atacak yer yoktu etrafta sınırlarda)
Alfer haber alınca, başka kavimler boyun eğmiş,
Sapır sapır titretmiş, yüreğine korku değmiş.
- Ne - dersiniz bu işe, imkân yoktur savaşa,
(Meğer boyun eğsek yağı burdan savuşa)
Bürgund'la Franklar nümüne oldu ile,
Ger aynını yaparsak kimse ayıp saymaz bite.
Bağdaşa ermek için elçiler çıksın yola
Aziz evlâdım rehin hem haraç versem nola.*

*Döndü artık Avarlar (Hunlar) memnun mahzuz olarak
Bol hazneler yükliyerek rehineler alarak.*

Nibelungen Destanı:

Orta yüksek Almanca'nın haklı olarak en değerli destanı sayılan ve asıl mevzuu 5. yüzyıla ait olduğu halde, ilkin noksan bir halde 12. yüz

yılda (takriben 1160 da) tam olarak 13. yüzyılın başlarında ¹² işlenmiş bulunan meşhur büyük yiğitlik destanı Nibelungen'de dahi Attilâ mühim bir rol oynar. Hemen hemen 20,000 kasa mısradan ibaret olan ¹³ bu heybetli destanın müellifi, sarfedilen bütün gayretlere rağmen, tesbit edilmemiştir. Yalnız kendisinin Tuna yörelerini iyi tanıdığına göre bu taraflardan olması icabeder. Taşannudan uzak tarihî, beşerî madde kıymeti az olan mevzuda yerli, eski yiğitlik maddesi galebe eder. Aslında Cerman yiğitleri arasında husule gelen ve bir sürü kavgaları doğuran birinci kısımdan sonra davanın hallini tasvir eden ikinci kısma Hun ülkesi (Macaristan) Attilâ'nın sarayı, sahne olmaktadır. Nibelungen hazinesinin sahiplerini 700 yiğitle birlikte öldürerek, Cerman beylerine kudret iradesi bahşeden hazineyi ele geçiren, tılsım kudretini hâiz Alberich'i alt ederek insanı göstermeyen külâhı elde eden, ejderhayı öldürerek kanında yıkanmak suretiyle hiç bir silâhın geçemeyeceği bir deriye sahip olan kahraman Sigfrid'in karısı Krimhild, öldürülen kocasının intikamını almak için, kudretinden istifade maksadıyla Attilâ ile evlenmeye muvaffakat ediyor. Attilâ Krimhild'i Tulln'da karşılıyor, Viyaria'da 17 gün toy düğün ediliyor, Attilâ'nın sarayına (Gran'a) geliyor. Krimhild 13 yıl evli kalıyor, kendisine büyük saygı gösteriliyor ve bir oğlu (Ortlieb) doğuyor. Fakat birdüziye içini kemiren intikam duygulan bir türlü sönmüyor. Burgund'lu akrabalarını davet için Attilâ'ya rica ediyor. İyi kalpli Attilâ Krimhild'in kötü niyetini sezmiyerek okuyucular gönderiyor. Burgund'lular icabet ediyorlar fakat ihtiyaten kuvvetli bir ordu ile geliyorlar. Yolda su perileri, hudut bekçisi kendilerinin tehlikeye gittiklerini tefe'ül ettikleri halde yola devam ediyorlar, Bernli Ditrich konukları karşılıyor. Nibelungen kahramanının ölümüne hâlâ ağlamakta olan Krimhild'den sakınmalarını soyuyor. Krimhild konukları soğuk karşılıyor ve Nibelungen hazinesinin ne olduğunu soruyor. Hagen, Ren ırmağına çökerttiğini soyuyor. Krimhild kendi kandaşı Ditrich'in akrabalarına karşı yardımını ister. Fakat bunun yerine Attilâ'nın kardeşi Bloedel'i kazanır. Sofrada Hagen Krimhild'in Attilâ'dan olan oğlu Oflieb'e hakaret eder. Kavga başlar Bloedel bin adamıyla salona girer. Dankwart Bloedel'i öldürür, fakat yeniden iltihak eden Hun erleri 9,000 harp uşağını imha ederler. Hagen küçük Ortlieb'i öldürür. Krimhild' Dietrich'in yardımını diler. Dietrich Krimhild ile Attilâ'yı dışarı çıkarır. Salondan 7,000 ölü dışarı çıkarılır. Krimhild Hâgen'in kellesini getirene bol mükâfat vadeden Kavga devam eder. Burgund'lular bütün Danimarka'lularla Tüning'lileri öldürürler. Krimhild Hagen'i rehin bırakmak şartıyla kardeşlerinin hayatını bağışlamak ister, fakat olmaz. Krimhild sarayı ateşe veririr, İçindeki yiğitler hararetin

¹² Gustav Ehrisman'ın, Geschichte der Deutschen Literatur bis zum Ausgang des Mittelalters 1935.

¹³ H. Schneider, S. 342,

şiddetinden kan içerler. Dietrich Hildebrand'ı gönderir; Volker'i öldürür, Fakar ağır yaralı olduğu halde Hagen'den kaçar. Son kavgada Dietrich Hageh'i alt eder, bağliyerek Krimhild'e getirir. Krimhild kendisine Nibelungen hazinesini iade ettiği takdirde hayatını bağlişlyacağını söyler, Hagen muvafakat etmez. Sonra Krimhild vaktiyle Sigfrid'e ait olan kılıcı çekerek Hagen'in kellesini uçurur. Fakat Hildebrandda Krimhild'i parçalar. Destanın sonu Attilâ ile Dietrich'in ve adamlarının ağıtlafıyla nihayete erer.